

การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้
ขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพเพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง
Proposed Guidelines for the Promotion of A Learning Process of Health
Literate Organizations for Non-Communicable Disease Prevention

คณณัฐ คริสส์ เกษทอง¹ และ ชื่นชนก โควินท์²

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย^{1,2}

Kananat Kris Kasethong¹ and Chuenchanok Kovint²

Chulalongkorn University^{1,2}

Corresponding Author, Email: kananatkris@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของสถานการณ์เป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพทั้งในและต่างประเทศ 2) วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ และ 3) นำเสนอแนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิจัยเอกสารออนไลน์เกี่ยวกับองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพในประเทศไทยและต่างประเทศ ที่คนวัยทำงานมีปัญหาเรื่องพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิตอันก่อให้เกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และมีนโยบายส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพ ซึ่งเป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ และศึกษาภาคสนามกระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ในองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนที่มีการดำเนินงานด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ 1) สถาบันพัฒนาสุขภาพระดับอำเภอ ภายใต้กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข 2) บริษัท เอส แอนด์ พี ซินดิเคท จำกัด (มหาชน) 3) บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และ

* ได้รับบทความ: 14 มิถุนายน 2567; แก้ไขบทความ: 1 ธันวาคม 2567 ; ตอปรับตีพิมพ์: 18 ธันวาคม 2567

4) บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) แล้วยกร่างและนำเสนอแนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้าน Health Literacy จำนวน 7 ท่านให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในการสนทนากลุ่ม (focus group discussion)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่เอื้อต่อสถานภาพการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ได้แก่ กฎหมายและนโยบาย ผู้นำ ทุน และภาคีเครือข่าย ส่วนเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อสถานภาพการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ได้แก่ การชะลอตัวทางเศรษฐกิจ ค่านิยมในการดำเนินชีวิต และความเหลื่อมล้ำทางสังคม

2. กระบวนการการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ได้แก่ 1) การเข้าถึง 2) การเข้าใจ 3) การตอบโต้ซักถามแลกเปลี่ยน 4) การตัดสินใจ 5) การเปลี่ยนพฤติกรรม 6) การบอกต่อ

3. แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ 1) การสร้างแรงจูงใจ 2) การให้โอกาสการเข้าถึง ข้อมูล 3) การสร้างความเข้าใจ 4) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม 5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 6) การคงพฤติกรรม

คำสำคัญ: องค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ; กระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy; การป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

Abstract

The research aims to 1) study factors and conditions of health literacy organizations (HLOs) both domestically and internationally, 2) analyze the Health Literacy learning process to prevent chronic non-communicable diseases (NCDs) in HLOs, and 3) propose guidelines for promoting the Health Literacy learning process to prevent NCDs in HLOs. By recommendations of experts in HLOs, the study employed qualitative research methods by purposive sampling to examine online documents of HLOs in Thailand and abroad that had advocated health promotion policies and that working-age individuals are facing behavioral risks leading to NCDs. Furthermore, field studies on the Health Literacy learning process for preventing chronic NCDs were conducted in 4 HLOs both in the public and private sectors, including 1) the Urban Health Development Institute

under the Ministry of Public Health, 2) S and P Syndicate Public Company Limited, 3) PTT Public Company Limited, and 4) Thai Cement Public Company Limited. The guidelines for promoting the Health Literacy learning process to prevent chronic NCDs in HLOs are outlined and proposed with suggestions from 7 experts in Health Literacy obtained through focus group discussions.

Keywords: Health Literacy Organization; Health Literacy Learning Process; Prevention of Non-Communicable Diseases (NCDs)

บทนำ

ปัจจุบันสาเหตุหนึ่งที่สำคัญของการเสียชีวิตของประชากรทั่วโลก คือ การเจ็บป่วยที่เกิดจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-Communicable Diseases: NCDs) ซึ่งองค์การอนามัยโลก (WHO, 2020) ระบุไว้ถึงจำนวนการเสียชีวิตจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง 4 โรคหลัก คือ 1) โรคหัวใจและหลอดเลือด (หมายรวมถึงโรคหลอดเลือดสมอง) 2) โรคมะเร็ง 3) โรคเบาหวาน และ 4) โรคทางเดินหายใจเรื้อรัง (หมายรวมถึงโรคปอดอุดกั้นเรื้อรังและโรคหอบหืด) ว่ามีมากถึง 41 ล้านคน จากจำนวนประชากรทั่วโลก คิดเป็นร้อยละ 71 โดยอัตราการเสียชีวิตก่อนวัยอันควรอยู่ที่ ร้อยละ 85 ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนวัยทำงานที่มีอายุระหว่าง 30 - 69 ปี ทั้งนี้ประชากรกลุ่มดังกล่าวที่ป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ซึ่งและการเสียชีวิตของประชากรด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระดับรายได้ของประเทศนั้น ๆ

ในประเทศไทยอัตราผู้เสียชีวิตจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในแต่ละปี มีจำนวนสูงถึง 400,000 คน หรือ ร้อยละ 76 ของการเสียชีวิตทั้งหมด โดยร้อยละ 50 ของการเสียชีวิตทั้งหมดเป็นการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร ซึ่งเกิดจาก 1) โรคหัวใจและหลอดเลือด ร้อยละ 29 2) โรคมะเร็ง ร้อยละ 17 3) โรคระบบทางเดินหายใจ ร้อยละ 9 4) โรคเบาหวาน ร้อยละ 4 5) โรคไม่ติดต่อเรื้อรังอื่น ๆ รวมกัน ร้อยละ 12 (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2563) สถานการณ์การเกิดโรคดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงปัญหาในหลายมิติ ได้แก่ มิติด้านสังคม โดยคนวัยทำงาน เสียชีวิตหรือพิการก่อนวัยอันควร (สำนักงานพัฒนาโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ, 2560) และมิติด้านงบประมาณ จากการที่ภาครัฐมีภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพที่ต้องตั้งงบประมาณสนับสนุนเพิ่มขึ้นทุกปี (ชูเกียรติ รักบำเหน็จ, 2560)

ความรู้ด้านสุขภาพในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง กระบวนการทางปัญญาและทักษะทางสังคมที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจและความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะเข้าถึง เข้าใจและใช้ข้อมูล เพื่อที่จะส่งเสริมและดำรงรักษาสุขภาพให้ดี ซึ่งนิยามนี้เป็นความหมายเดียวกับที่องค์การอนามัยโลกประกาศในที่ประชุมส่งเสริมสุขภาพโลกครั้งที่ 7 ณ กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา ในปี ค.ศ. 2009 และในการประชุมครั้งนี้ องค์การ

อนามัยโลกยกเรื่อง ความรอบรู้ด้านสุขภาพ เป็นประเด็นเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ เนื่องจากความรอบรู้ด้านสุขภาพถือเป็นคุณสมบัติของพลเมืองโลกในศตวรรษที่ 21 ที่ทุกคนพึงมีและเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้พลเมืองโลกมีความสามารถในการดูแลและรักษาสุขภาพของตนเองให้แข็งแรงตามช่วงวัยต่าง ๆ ทำให้สามารถประกอบกิจกรรมและการงานได้อย่างเข้มแข็ง ไม่ถูกหลอกหรือมีพฤติกรรมที่ผิดพลาดส่งผลต่อสุขภาพของตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองทางสุขภาพได้ อีกทั้งจะส่งเสริมให้งานด้านการส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion: HP) ประสบความสำเร็จ กลายเป็นสังคมปลอดโรค

สำหรับสถานการณ์ความรอบรู้ด้านสุขภาพในประเทศไทย กลุ่มคนวัยทำงานอายุระหว่าง 15 - 59 ปี จากการศึกษาของกระทรวงสาธารณสุขที่ใช้แบบสอบถามซึ่งพัฒนาจากแนวคิดของ ดอน นัทบีม (Don Nutbeam, 2008) พบว่า คนไทยส่วนใหญ่มีระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพไม่ดี ร้อยละ 49 ระดับพอใช้ ร้อยละ 45.5 ระดับดีมาก ร้อยละ 5.5 ตามลำดับ ภาพรวมผลลัพธ์ด้านสุขภาพอยู่ในระดับที่ไม่ดี ร้อยละ 63 แม้ว่าแนวโน้มของคนวัยทำงาน มีความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพที่ดีขึ้น แต่สภาพปัจจุบันจะเห็นว่า สถานการณ์ความรอบรู้ด้านสุขภาพของคนไทยยังอยู่ในสถานะที่น่าเป็นห่วง เนื่องจากมีความรอบรู้ด้านสุขภาพที่ไม่เพียงพอต่อการมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีแบบยั่งยืนซึ่งจะนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดี (กระทรวงสาธารณสุข, 2561)

การส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพ ปรากฏในการดำเนินงานของภาครัฐเริ่มผ่านแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพด้านทรัพยากรมนุษย์ การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาพที่ดี มุ่งเสริมสร้างจัดการสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการด้านสุขภาพได้ด้วยตนเองและสนับสนุนให้ทุกภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมทักษะด้านสุขภาพ เน้นสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ให้กับประชาชนได้มีทักษะทางปัญญาและทักษะทางสังคม โดยมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมและรู้เท่าทันอย่างชาญฉลาด นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564 ยังเน้นการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพและให้ทุกภาคส่วนคำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบสุขภาพภาครัฐและปรับระบบการเงินการคลังด้านสุขภาพ วางแผนการลดพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ

อนึ่ง องค์กรใด ๆ ที่มีลักษณะขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพนับได้ว่ามีบทบาทสำคัญและเป็นตัวจัดกระทำให้คนในองค์กรมีความรอบรู้ด้านสุขภาพได้ (เชนวนทอง ธนสุกาญจน์, 2560) การที่จะส่งเสริมองค์กรต่าง ๆ ให้มีสภาพเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพได้อย่างยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยการสร้างเสริมความเข้มแข็งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนา เพื่อให้เกิดการตระหนักและลงมือปฏิบัติที่มีแรงขับเคลื่อนจากภายใน การหนุนเสริมพลังอำนาจด้านอื่น ๆ เช่น ภาวะผู้นำกลุ่ม รูปแบบการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม การมีปฏิสัมพันธ์กัน การสนับสนุนความรู้และทักษะ รวมถึงทุนและทรัพยากร ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา

และกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนกันผ่านเครือข่ายตลอดเวลา ซึ่งจะนำไปสู่การมีสภาพเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้สิ่งสำคัญก็คือองค์กรจะต้องมีกระบวนการเรียนรู้ที่ดี เพราะกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจในการทำงานขององค์กรต่าง ๆ ให้เกิดการพัฒนายั่งยืน (รัชณี จันทร์ทับทอง, 2562)

กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ในสถานที่ทำงาน และสถานประกอบการ (workplace) เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพที่ยั่งยืน ซึ่งสถานที่ทำงานและสถานประกอบการ (workplace) เริ่มต้นการดำเนินการองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพด้วยความเข้มแข็งและตั้งใจด้วยนโยบาย โครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ ย่อมต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจากโครงสร้างทางสังคมส่วนล่างขึ้นบน ซึ่งเป็นทางช่วยในการขับเคลื่อนองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพให้เกิดขึ้นได้ ตามทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration Theory) ของแอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) ซึ่งทฤษฎีนี้แสดงถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างโครงสร้างและความสามารถกระทำของสมาชิก หรือ “ทวิลักษณ์ของโครงสร้าง” (duality of structure) กล่าวคือมนุษย์สร้างสังคม ในขณะที่เดียวกันการกระทำของมนุษย์ก็ถูกจำกัดไว้ด้วยโครงสร้างของสังคม การกระทำและโครงสร้างจึงไม่สามารถวิเคราะห์หรือพิจารณาแยกออกจากกันได้ เนื่องจากโครงสร้างก็ถูกสร้าง รักษาไว้ และเปลี่ยนแปลง ผ่านการกระทำของสมาชิก ดังนั้น ตามกรอบแนวคิดดังกล่าว การป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพจึงต้องพิจารณาจากทั้งสองส่วนกล่าวคือทั้งโครงสร้างของสังคมภายในและภายนอกและสมาชิกของสังคมอย่าง พนักงานหรือเจ้าหน้าที่ ผู้กระทำการ และเมื่อคนในสังคมมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพก็จะส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเป็นนโยบายต่าง ๆ ที่เอื้อต่อองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ เกิดเป็นสังคมปลอดโรคที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของสถานภาพการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพทั้งในและต่างประเทศ
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของสถานภาพการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพทั้งในและต่างประเทศ

1.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเทศที่เป็นกรณีศึกษาซึ่งผ่านเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกจำนวน 9 ประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา ประเทศอังกฤษ ประเทศเนเธอร์แลนด์ ประเทศออสเตรเลีย ประเทศสิงคโปร์ ประเทศอินเดีย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศไทย ในลักษณะงานวิจัยห้องสมุดจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ที่มีการเผยแพร่ต่อสาธารณชน ที่ปรากฏในเว็บไซต์ในช่วงปี ค.ศ. 2017 - 2022 เท่านั้น

1.2 นำเนื้อหาเอกสารที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต (Internet) มาตรวจสอบความถูกต้องน่าเชื่อถือของข้อมูล หลังจากนั้นจำแนกประเภทของข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ตอนที่ 2 วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ

2.1 ศึกษาองค์กรภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนที่มีการดำเนินการรณรงค์รอบรู้ด้านสุขภาพในประเทศไทย โดยเป็นองค์กรที่ดำเนินการด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังอย่างเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน และมีแนวการดำเนินงานด้าน Health Literacy ที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงานด้านการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพ อิงหลักการของแบบจำลอง V-shape กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ประเทศไทย พ.ศ. 2561 ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ 1) การเข้าถึง 2) การเข้าใจ 3) การตอบโต้ซักถามและแลกเปลี่ยน 4) การตัดสินใจ 5) การเปลี่ยนพฤติกรรม และ 6) การบอกต่อ เจาะจงเฉพาะโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ประกอบด้วยโรคหลัก 4 โรค คือ 1) โรคหัวใจและหลอดเลือด (หมายรวมถึงโรคหลอดเลือดสมอง) 2) โรคมะเร็ง 3) โรคเบาหวาน 4) โรคทางเดินหายใจเรื้อรัง (หมายรวมถึงโรคปอดอุดกั้นเรื้อรังและโรคหอบหืด)

2.2 นำองค์กร เจาะจงเฉพาะสายงานสถานที่ทำงานและสถานประกอบการ (workplace) ที่ได้รับรางวัลโล่เชิดชูเกียรติ และผ่านเกณฑ์พิจารณาคัดสรร จำนวน 7 แห่ง มาดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับฉลาก เพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 2 แห่ง โดยกรณีศึกษาจากองค์กรภาครัฐ จำนวน 1 แห่ง คือ สถาบันพัฒนาสุขภาพเขตเมือง ภายใต้กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และองค์กรภาคเอกชน จำนวน 1 แห่ง คือ บริษัท เอส แอนด์ พี ซินดิเคท จำกัด (มหาชน)

2.3 นำองค์กร เจาะจงเฉพาะสายงานสถานที่ทำงานและสถานประกอบการ (workplace) ซึ่งเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพที่ได้รับความนิยมจากคนวัยทำงานติด 1 ใน 10 ประเทศไทย อ้างอิงข้อมูลจากผลสำรวจของบริษัท จีอบส์ ดีพี ประเทศไทย ปี พ.ศ. 2560 และผ่านเกณฑ์พิจารณาคัดสรร จำนวน

10 แห่ง มาดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับฉลาก เพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 2 แห่ง โดยกลุ่มเป้าหมายจากองค์กรภาครัฐ จำนวน 1 แห่ง คือ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และองค์กรภาคเอกชน จำนวน 1 แห่ง คือ บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน)

2.4 กำหนดประเด็นที่ศึกษา คือ 1) ความเป็นมาและบริบทขององค์กร 2) แนวคิดและการขับเคลื่อนองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ 3) สภาพความสำเร็จขององค์กรในการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ และ 4) กระบวนการเรียนรู้ในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ด้วยวิธีการ คือ

2.4.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory Observation)

2.4.2 การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ขององค์กรกรณีศึกษา ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ องค์กรละ 11 คน (ผู้บริหารองค์กร จำนวน 1 คน, พนักงานหรือเจ้าหน้าที่ จำนวน 7 คน, ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพในองค์กร จำนวน 1 คน, ลูกค้าผู้รับบริการ จำนวน 2 คน) จำนวน 4 แห่ง รวมทั้งสิ้น 44 คน

2.5 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) ซึ่งจะแสดงให้เห็นกระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ตามกระบวนการเรียนรู้แบบจำลอง V - shape มี 6 องค์ประกอบ คือ 1) การเข้าถึง 2) การเข้าใจ 3) การตอบโต้ซักถามและแลกเปลี่ยน 4) การตัดสินใจ 5) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และ 6) การบอกต่อ ขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ

ตอนที่ 3 นำเสนอแนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ

3.1 นำข้อมูลที่ได้จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 มาร่างแนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ

3.2 เสนอร่างแนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน

3.3 นำข้อมูลที่ได้รับจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ที่เป็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ มาปรับปรุง และแก้ไข ร่างแนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

การศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของสถานภาพการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพทั้งในและต่างประเทศ พื้นที่ศึกษา 9 ประเทศ คือ 1) ประเทศสหรัฐอเมริกา 2) ประเทศแคนาดา 3) ประเทศอังกฤษ 4) ประเทศเนเธอร์แลนด์ 5) ประเทศออสเตรเลีย 6) ประเทศสิงคโปร์ 7) ประเทศอินเดีย 8) ประเทศญี่ปุ่น และ 9) ประเทศไทย ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยและเงื่อนไขที่เกิดขึ้นทั้ง 9 ประเทศนั้น พบประเด็นที่สำคัญต่อไปนี้

ปัจจัยที่เอื้อต่อสถานภาพการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ได้แก่

1. ด้านกฎหมายและนโยบาย เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อการดำเนินงานองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ กฎหมายมีบทบาทสำคัญในการกำหนดสถานภาพและการดำเนินงานขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ และสามารถกระตุ้นให้องค์กรเกิดการดำเนินงานองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ การมีกฎหมายและนโยบายที่ชัดเจนในการดำเนินงานองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ จะทำให้เกิดการสนับสนุน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งจะทำให้เกิดการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เหมาะสมกับบริบทและเพียงพอในการดำเนินงานองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ รวมทั้งในการพัฒนาบุคลากรในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพสำหรับการถ่ายทอดข้อมูลองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ การพัฒนานวัตกรรมในการดำเนินงานองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ และส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการดำเนินงานองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพได้อย่างยั่งยืน

2. ด้านผู้นำ บทบาทของผู้นำเอื้อต่อการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ในการพัฒนาและขึ้นนำ การดำเนินงานไปในทิศทางที่มีความเหมาะสม ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ มีความเข้มแข็งชัดเจนในการดำเนินงานองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ มีความสามารถในการส่งเสริมสนับสนุนความเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพได้อย่างหลากหลายมิติ ผู้นำที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจน มีความสามารถในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจ ถ่ายทอดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และความสำคัญของการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพให้ทุกคน ทุกระดับ เข้าใจและมีส่วนร่วมในการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพได้ เป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการดูแลสุขภาพ มีความมุ่งมั่น ทุ่มเทในการผลักดันให้เกิดองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงด้วยความยืดหยุ่น บริหารความเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

3. ด้านทุน ประกอบไปด้วยทุนทางด้านเศรษฐกิจ ทุนทางด้านสังคม หรือทุนทางทรัพยากร ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญที่เอื้อต่อการดำเนินงานองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ตอบสนองความต้องการในการดำเนินงานด้านองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพได้อย่างเต็มที่ โดย

3.1 ทุนทางด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่า ประเทศที่มีทุนทางด้านเศรษฐกิจที่ดี มีอัตราการว่างงานต่ำ ลูกจ้างได้รับค่าแรงที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ จะส่งผลให้การดำเนินงานองค์กรรอบรู้

ด้านสุขภาพมีความโดดเด่นและประสบความสำเร็จ ทูทางด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่ช่วยเพิ่มโอกาสในการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย เหมาะสมกับบริบทการดำเนินงาน ซึ่งส่งผลทางตรงไปยังประชาชนในประเทศ การมีรายได้ที่มั่นคงย่อมส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ ทำให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี ห่างไกลจากโรคภัยไข้เจ็บ มีกำลังความสามารถในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศชาติอย่างเต็มพละกำลัง ก่อเกิดเป็นสังคมคุณภาพอย่างยั่งยืนในระยะยาวได้

3.2 ทูทางด้านสังคม ครอบคลุมค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมและแนวปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมา ประเทศที่มีค่านิยมและทัศนคติที่ดีต่อสุขภาพจะมีการดำเนินงานองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาของประชาชนในประเทศ จะเกิดการศึกษาค้นคว้าความรู้อยู่เสมอ การเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลาย และช่วยพัฒนานวัตกรรมในการดำเนินงานองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพจนเกิดเป็นการดำเนินงานองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ จนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านสุขภาพ เกิดเป็นสังคมปลอดโรคได้อย่างยั่งยืน

3.3 ทูทางด้านทรัพยากร เช่น ทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรบุคคล ความรู้ เทคโนโลยี เป็นต้นเมื่อการบริหารจัดการทรัพยากรมีประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลสัมฤทธิ์ต่อการดำเนินการองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ องค์กรใดก็ตามที่มีงบประมาณที่เพียงพอและเหมาะสมในการสนับสนุนกิจกรรม/โครงการ รวมถึงการจ้างบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ จะสามารถเอื้อให้การดำเนินงานองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพเป็นไปด้วยดี บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่ทันสมัยจะสามารถนำเอาเทคโนโลยีมาพัฒนาเครื่องมือและแพลตฟอร์มที่ทันสมัย เพื่อช่วยให้การดำเนินงานองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพประสบความสำเร็จ กลายเป็นวงจรการเรียนรู้ที่ไม่มีที่สิ้นสุด

4. ด้านภาคีเครือข่าย เป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างแรงกระเพื่อมทางสังคมเพื่อพัฒนาองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพได้เป็นอย่างดี ในการเสริมสร้างศักยภาพและสนับสนุนการดำเนินงานองค์กรรอบรู้รอบด้านสุขภาพ นอกจากนี้ ภาคีเครือข่ายบางแห่งยังสามารถเป็นแหล่งเงินทุนที่ให้การสนับสนุนเงินทุนในการดำเนินงานโครงการองค์กรรอบรู้ในด้านสุขภาพได้ อีกทั้งเป็นผู้สนับสนุนผลงานวิชาการ และร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ความน่าเชื่อถือ สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัดต่อสภาพการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ได้แก่

1. การชะลอตัวของเศรษฐกิจ โดยเฉพาะปรากฏการณ์โควิด - 19 ซึ่งสร้างความเปลี่ยนแปลงในชีวิตของคนในสังคมทั่วทุกมุมโลก หรือภาวะสงครามที่ทำให้กำลังการซื้อของประชาชนลดลง เข้าสู่ภาวะฝืดเคืองและเศรษฐกิจชะลอตัวในที่สุด จากการศึกษาพบว่า มี 4 ประเทศที่เกิดวิกฤตการชะลอตัวของเศรษฐกิจ ได้แก่ แคนาดา อังกฤษ อินเดีย และไทย ซึ่งวิกฤตการชะลอตัวนี้ ส่งผลกระทบต่อภาพรวมของการดำเนินชีวิตประจำวัน และเกิดเป็นเงื่อนไขอื่น ๆ ที่มีความต่อเนื่อง สัมพันธ์ และส่งผลซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ การก้าวเข้ามาของโลกเทคโนโลยี ภาระงานบางอย่างถูกแก้ปัญหาคด้วยหุ่นยนต์ AI ที่สั่งงานด้วยคอมพิวเตอร์ เมื่อการเข้ามาของเทคโนโลยีช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการจ้างงาน รวมไปถึง การลดต้นทุนการผลิตด้วยมนุษย์ อัตราการว่างงานจึงสูงขึ้น ซึ่งการชะลอตัวของเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาหลายประการ อาทิ การเผชิญกับสภาวะความเครียด ความกดดันจากการทำงานที่มีการแข่งขันสูง ก่อให้เกิดเป็นปัญหาสุขภาพตามมา

2. ค่านิยมในการดำรงชีวิต จากการศึกษาค่านิยม พบว่า หนึ่งในค่านิยมที่สร้างปัญหา คือ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และการสูบบุหรี่ พบว่าเกิดขึ้นใน 5 ประเทศ ได้แก่ แคนาดา เนเธอร์แลนด์ ออสเตรเลีย สิงคโปร์ และอินเดีย เครื่องดื่มแอลกอฮอล์และบุหรี่เป็นพิษภัยที่ก่อให้เกิดโรคในอันดับต้น ๆ ของโลก และเร่งอัตราการเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง อย่างไรก็ดีโรคมะเร็ง โรคหัวใจและหลอดเลือด และโรคระบบทางเดินหายใจ ซึ่งการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และการสูบบุหรี่เป็นค่านิยมของสังคมที่ถูกสั่งสมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คนในวัยทำงานมักพบพฤติกรรมการเสพเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และสูบบุหรี่เป็นประจำ แต่ปัจจุบันมีการรณรงค์ถึงโทษและพิษภัยมากขึ้น คนในสังคมเริ่มเกิดความตระหนักรู้สูงขึ้น ประกอบกับการเข้าถึง การสื่อสารทำให้การรับทราบข้อมูลเป็นไปอย่างแพร่หลาย คนเริ่มหันมาดูแลสุขภาพ และลดละเลิก พฤติกรรมทั้งสองสิ่งนี้ อาจสรุปได้ว่า เงื่อนไขด้านค่านิยมในการดำรงชีวิตเป็นตัวแปรในรูปแบบหนึ่ง ที่ขัดขวางความสำเร็จของความรอบรู้ด้านสุขภาพ จนกลายเป็นภาระของสังคม หน่วยงาน หรือแม้แต่ ภาครัฐที่ต้องรับภาระด้านการรักษาสุขภาพของประชาชน

3. ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ส่งผลต่อการรับรู้และคุณภาพชีวิตของคนในสังคม รวมถึงการเข้าถึง ข้อมูลด้านสุขภาพโดยตรง กล่าวคือ คนที่เข้าไม่ถึงปัจจัยพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นปัจจัย 4 ปัจจัยเทคโนโลยี ข้อมูลสารสนเทศ การศึกษา และรายได้เลี้ยงชีพ เมื่อเทียบกับคนที่มีความพร้อมทุกด้าน มีรายได้ดี มีพื้นฐานครอบครัวที่ดี เข้าถึงระบบการศึกษาที่เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต และเทคโนโลยี มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด จากข้อมูลการศึกษาพบว่า ประเทศแคนาดา ประเทศอินเดีย และประเทศไทย มีปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านสังคม ความเป็นอยู่ และรายได้ของประชากร ทำให้การรับรู้และเข้าถึงข้อมูล ด้านสุขภาพอยู่ในระดับต่ำ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กร รอบรู้ด้านสุขภาพของกรณีศึกษา พบว่า กระบวนการสำคัญในการเรียนรู้ด้าน Health Literacy เพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ คือ 1) การเข้าถึง 2) การเข้าใจ 3) การตอบโต้ ซักถามแลกเปลี่ยน 4) การตัดสินใจ 5) การเปลี่ยนพฤติกรรม 6) การบอกต่อ รายละเอียด ดังนี้

1. การเข้าถึง มีการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลายเชื่อถือได้ สามารถสืบค้นแหล่งบริการ สุขภาพได้ตรงกับสภาพปัญหาและเลือกใช้ได้ตรงกับความต้องการ มีความรู้ความเข้าใจในการเข้าถึงข้อมูล

ด้านสุขภาพด้วยวิธีการที่หลากหลาย สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลด้วยวิธีการที่ทันสมัย ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เกิดประโยชน์ จัดเก็บข้อมูลสารสนเทศของการเข้าถึงบริการทางการแพทย์เมื่อเกิดปัญหา ด้านสุขภาพ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานหากบุคลากรเกิดปัญหาด้านสุขภาพ สามารถจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับความรอบรู้ด้านสุขภาพที่เกิดจากการสืบค้นข้อมูลจากช่องทางที่หลากหลายและเป็นประโยชน์ มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ไม่กระจายต่อข้อมูลด้านสุขภาพแบบผิด ๆ ผ่านทางช่องทางออนไลน์

2. การเข้าใจ มีความเข้าใจเนื้อหาสำคัญด้านสุขภาพอย่างชัดเจน และสามารถนำเนื้อหาสำคัญด้านสุขภาพไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ผู้นำองค์กรต้องสามารถนำพาศูนย์บุคลากรไปสู่ความเข้าใจได้ด้วยการกำหนดนโยบายที่สำคัญและชัดเจน มีการดำเนินงานตามกระบวนการ เพื่อให้บุคลากรมีการเรียนรู้ร่วมกัน มีความเข้าใจในการนำไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ บุคลากรต้องรู้และตระหนักในความสำคัญของความรอบรู้ด้านสุขภาพที่รอบด้านและหลากหลาย เห็นความสำคัญของการมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี สามารถรักษาสุขภาพกายและสุขภาพจิตอยู่เสมอ และเข้าใจได้ว่าการมีสุขภาพที่ดีย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพของงานที่จะเกิดขึ้น

3. การตอบโต้ซักถามแลกเปลี่ยน มุ่งเน้นการขยายต่อองค์ความรู้ เพิ่มพูนประสบการณ์ พัฒนาต่อยอดความรอบรู้ด้านสุขภาพให้แผ่ออกไปอย่างกว้างจำกัด สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้ตอบ ซักถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านสุขภาพที่ต้องการได้ รวมไปถึงมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สนทนาซักถาม ข้อมูลสุขภาพ นำไปสู่ความเข้าใจด้านสุขภาพที่ตรงกัน ร่วมกันหารือเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพ โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้นำองค์กรกับบุคลากร มีการสร้างวัฒนธรรมองค์กรด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูล ความคิด และความเข้าใจอย่างมีคุณภาพ ด้วยวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ องค์กรเปิดโอกาสหรือพื้นที่ปลอดภัยในการสนทนาเกี่ยวกับความรอบรู้ด้านสุขภาพระหว่างบุคคล จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้ร่วมเรียนรู้ตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาสุขภาพร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการองค์ความรู้ที่มีคุณภาพ

4. การตัดสินใจ สมาชิกในองค์กรมีการวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลสุขภาพของตนเอง ทั้งผลดีและผลเสีย มีการไตร่ตรองเหตุผลความเป็นจริง หรือข้อเท็จจริงของข้อมูล ตลอดจนประโยชน์และโทษต่าง ๆ เพื่อให้การตัดสินใจนั้นอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลจำเป็นของบุคคล รับฟังข้อมูลทุกทางอย่างมีวิจรรณญาณ ไม่หลงเชื่อโดยไม่พิจารณาความเป็นไปหรือข้อเท็จจริง ควรวิเคราะห์ผลดีผลเสียของข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการดูแลสุขภาพตนเอง การห่างไกลโรค สามารถนำกระบวนการไปประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยและความเสี่ยงของตนเอง เพื่อประโยชน์ในการรักษาและป้องกันโรคได้ มีความสามารถในการตัดสินใจหาทางเลือกที่ดีที่สุดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและสุขภาพะ เปรียบเทียบและพิจารณาข้อมูลด้านสุขภาพและสถานที่จากปัจจัยแวดล้อม

5. การเปลี่ยนพฤติกรรม สมาชิกในองค์กรควบคุม กำกับ ดูแล สุขภาพของตนเอง รู้จักนำแนวทางวิธีการ หรือขั้นตอน ตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการดูแลตนเองให้เป็นบุคคลที่มีสุขภาพใจและกายดี องค์กรส่งเสริมให้มีการตรวจสุขภาพประจำปีทุกปี เพื่อเป็นแนวทางและข้อมูลในการดูแลสุขภาพ สามารถวางแผนการดูแลสุขภาพตนเอง รู้จักวิธีการปฏิบัติตนเพื่อสุขภาพที่ดี มีการประชุมชี้แจงและวางแผนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคลากรที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และหาแนวทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมร่วมกัน มีการสร้างแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อสุขภาพที่ดี จัดบริการพื้นที่ด้านสุขภาพ มุ่งเน้นการสร้างเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี นำข้อมูลด้านสุขภาพรายบุคคลที่พบความเสี่ยง มาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตั้งแต่แรกพบปัญหา เพื่อให้การส่งเสริมสุขภาพอนามัยเกิดประโยชน์ และเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ช่วยลดอัตราการเกิดโรคได้อย่างเป็นรูปธรรม

6. การบอกต่อ เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์การดูแลสุขภาพของตนเองที่เป็นประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น และสามารถนำเสนอแนวทางการดูแลสุขภาพที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและชุมชนที่เกี่ยวข้องได้ มีทักษะในการสื่อสารเพื่อชักชวนให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของการรักษาสุขภาพและพร้อมปฏิบัติตาม และเมื่อพบผู้อื่นที่มีพฤติกรรมเสี่ยง ต้องสามารถตักเตือนหรือชี้ให้เห็นโทษของการไม่รักษาสุขภาพได้ เป็นแบบอย่างที่ดีของการเป็นผู้มีสุขภาพดี จนทำให้ผู้อื่นคล้อยตามและอยากร่วมออกกำลังกายเพื่อสุขภาพได้นอกจากนี้ ต้องสามารถเสนอทางเลือกของสุขภาพกับผู้อื่นได้ ตลอดจนมีกองทุนด้านสุขภาพเพื่อดูแลบุคลากรทุกคนให้สามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์ได้อย่างทั่วถึง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้าน Health Literacy ที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสุขภาพอย่างยั่งยืน เกิดเป็นสังคมปลอดโรค มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การสร้างแรงจูงใจ เกิดขึ้นภายใต้การพูดคุยสนทนาหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การชี้ให้บุคลากรเริ่มตระหนักในความสำคัญและมองเห็นโทษของการไม่ใส่ใจในสุขภาพ ซึ่งการจูงใจเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการเปิดรับความรู้ใหม่ โดยพบว่าองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพมีการจูงใจให้บุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมด้านสุขภาพ เช่น ระบบสวัสดิการถูกใจ การปรับสิ่งแวดล้อม การให้บริการศูนย์ออกกำลังกาย (Fitness Center) ของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) การสร้างแรงจูงใจในกลุ่มบุคลากรด้วยการชี้ให้เห็นความเสี่ยงและทำให้เกิดความต้องการเปลี่ยนแปลงตนเอง ของบริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) เป็นต้น

2. การเสริมแรง การใช้แรงเสริมเพื่อกระตุ้นให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อให้มีสุขภาพอนามัยดี เช่น การส่งเสริมให้มีการประกวดโครงการ NCDs กิจกรรมการออกแบบอาหารโดยนักโภชนาการ ของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) การดูแลสุขภาพจิตและดูแลสุขภาพสมาชิกในองค์กร มีการจัดสรรงบประมาณในการจัดการชมรม เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำกิจกรรมที่ตนชื่นชอบ ของบริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) เป็นต้น

3. การคงพฤติกรรม เป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับองค์กรและบุคลากร พนักงานหรือเจ้าหน้าที่ มีการขับเคลื่อนงานด้านการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพในบริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) เพื่อทำให้เกิดความต้องการเปลี่ยนแปลงในตนเอง การส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพ ปลุกฝังกระบวนการคิดเรื่องการดูแลตนเองจนเกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กรในบริษัท เอส แอนด์ พี ซินดิเคท จำกัด (มหาชน) เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

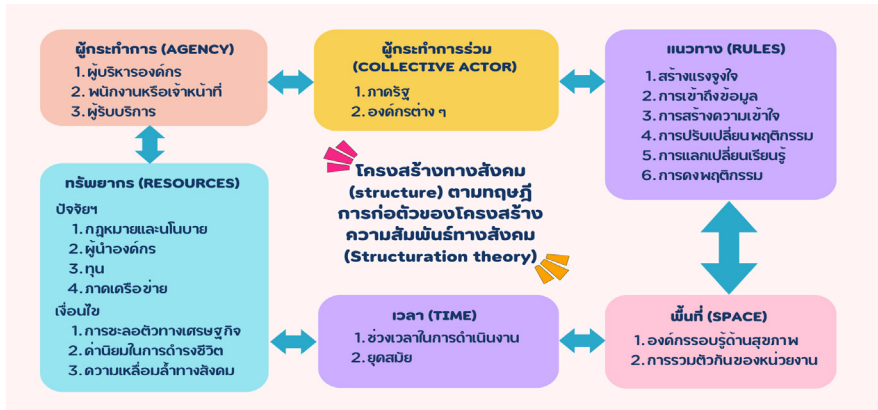
การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพเพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เป็นกระบวนการสำคัญในการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพของบุคลากรในองค์กรให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน ประกอบไปด้วย 3 กระบวนการ ได้แก่ การสร้างแรงจูงใจ การเสริมแรง และการคงพฤติกรรม ทั้งสามกระบวนการนี้เป็นข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากการศึกษาขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ 4 องค์กร ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีการปฏิบัติจริง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงานและพัฒนาเป็นสังคมปลอดโรคได้

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพเพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง” เป็นการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพเพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ผ่านทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration Theory) ของแอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) ผลการศึกษาพบว่า

กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพเพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เป็นลักษณะการดำเนินงานที่ต้องการให้มีการกระทำการ (act) โดยผู้กระทำการ (agency) ในที่นี้หมายถึง ผู้บริหาร องค์กร พนักงานหรือเจ้าหน้าที่ และผู้รับบริการ ในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง (structure) ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ ผู้กระทำการ (agency) มีการดำเนินงานตาม โครงการ กิจกรรม มีการกำหนดนโยบาย (rules) มุ่งหวังเพื่อให้ผู้กระทำการมีความรู้ความเข้าใจด้านการดูแลสุขภาพ และปฏิบัติกิจกรรมตามแนวทางฯ (rules) ภายใต้ทรัพยากร (resources) ที่ควรจะต้องบริหารจัดการให้เกิดขึ้น เพื่อสนับสนุนกระบวนการและลงมือปฏิบัติ (practice) ร่วมกันในพื้นที่ (space) เวลา (time) ที่มีความยืดหยุ่น เป็นไปตามบริบทเชิงพื้นที่และผู้กระทำการ (agency) เมื่อการกระทำการ (act) เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและมีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น ห่างไกลจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เป็นไปตามที่ผู้กระทำการ (agency) กำหนดและเป็นไปตามกฎและนโยบาย (rules) ที่องค์กรตั้งเป้าหมายไว้ เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามที่กำหนด จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคม (structure) ไปในทิศทางที่ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันเมื่อโครงสร้างทางสังคม (structure) เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น ข้อกำหนด นโยบาย วัฒนธรรมองค์กร หรือวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป (rules and resources)

ที่ส่งผลสะท้อนกลับมายังผู้กระทำการ (agency) ที่เป็นผู้กำหนดแนวทางฯ (rules) นั้น ๆ ในการยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ เกิดเป็นความร่วมมือร่วมใจและการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น (space) โดยที่ผู้กระทำการ (agency) มีสิทธิในการเลือก (being with option) และลงมือปฏิบัติสิ่งที่เลือก (practice) นั้นด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับบริบทภายในองค์กรหรือหน่วยงาน เมื่อการดำเนินงานถูกกระทำซ้ำ ๆ อย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน สิ่งนั้นจะกลายเป็นวิถีชีวิตประจำวัน และเป็นการกระทำของปัจเจกชนที่เข้าไปเข้ามาจนก่อให้เกิดโครงสร้างทางสังคม (structure) เช่น ค่านิยมการดูแลสุขภาพ ค่านิยมการออกกำลังกาย วัฒนธรรมองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ หรือกฎหมายด้านการรักษาสุขภาพ หรือแม้กระทั่งปัจจัยและเงื่อนไขในการชีวิตความสำเร็จของการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ก็มีส่วนสำคัญในการดำเนินงานให้ผู้กระทำการ (agency) และผู้กระทำการร่วม (collective actor) ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม โดยที่ผู้กระทำการร่วม (collective actor) ในที่นี้หมายถึง ภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ เป็นอีกหนึ่งผู้กระทำการสำคัญที่เข้ามามีบทบาทในการผลักดันกฎและนโยบาย (rules) ของผู้กระทำการ (agency) เพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม (structure) ไปสู่ความยั่งยืน มีการสนับสนุนทรัพยากร (resources) ที่จำเป็นต่อการดำเนินงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทุนทางด้านเศรษฐกิจ ทุนทางด้านสังคม หรือทุนทางทรัพยากร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อสภาพการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับที่สูงขึ้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า โครงสร้างทางสังคม (structure) ผู้กระทำการ (agency) ผู้กระทำการร่วม (collective actor) นโยบาย (rules) ทรัพยากร (resources) พื้นที่ (space) และเวลา (time) ต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีอิทธิพลหรือส่งผลกระทบต่อกัน จนไม่สามารถแยกออกจากกันอย่างชัดเจน ทุกองค์ประกอบล้วนแล้วแต่ผูกพันซึ่งกันและกัน และสัมพันธ์กันในลักษณะไป - มา โดยมุ่งเน้นถึงประสิทธิผลของการดำเนินงานตามแนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพเพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง การดำเนินงานเกิดความสำเร็จจุลวงและเป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแสดงให้เห็นเป็นความชัดเจนได้ดังภาพที่ปรากฏด้านล่างนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพเพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

จากแผนภาพข้างต้นจะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการ (agency) ผู้กระทำการร่วม (collective actor) นโยบาย (rules) ทรัพยากร (resources) พื้นที่ (space) และเวลา (time) ต่างก็มีความสัมพันธ์และส่งผลซึ่งกันและกันในลักษณะสะท้อนกลับ โดยแนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพเพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังเป็นนโยบาย (rules) ที่สำคัญต่อการพัฒนาหน่วยงานสู่การเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพโดยมีปัจจัยและเงื่อนไขเป็นทรัพยากร (resources) ที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานที่ผู้กระทำการ (agency) มุ่งปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม (structure) เพื่อให้คนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและส่งผลสะท้อนกลับไปยังโครงสร้างทางสังคม (structure) อีกครั้งเพื่อให้การดำเนินงานถูกประเมินความสำเร็จในรูปแบบย้อนกลับ (feedback) เพื่อพัฒนาและปรับปรุงผู้กระทำการ (agency) นโยบาย (rules) ทรัพยากร (resources) พื้นที่ (space) และเวลา (time) ให้แนวทางการดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้นและรู้จักการเรียนรู้ที่จะปรับปรุงแก้ไขจนความรู้ด้านสุขภาพมีความยั่งยืน โดยผู้กระทำการร่วม (collective actor) จะเป็นผู้ที่เข้ามา มีบทบาทสนับสนุนในการส่งเสริมให้เกิดเป็นข้อกำหนด หรือนโยบายที่ช่วยเปลี่ยนแปลงคนในสังคมให้เกิดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของความรู้ด้านสุขภาพเพื่อป้องกันและลดอัตราการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในที่สุด

แต่ด้วยสภาพสังคมไทยปัจจุบันพบว่า การบังคับใช้กฎหมายหรือนโยบายด้านสุขภาพในภาพรวมของประเทศยังไม่มีชัดเจน ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เห็นความสำคัญของการดูแลสุขภาพของตนเองเท่าที่ควร ยังคงใช้ชีวิตอยู่ภายใต้พฤติกรรมเสี่ยง เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้กระทำการร่วม (collective actor) ในหน้าที่หมายถึง ภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ โดยเฉพาะองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพที่ควรต้องรณรงค์ให้มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อสุขภาพหรือสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างความตระหนักให้กับสังคมส่วนใหญ่ ต้องมีการใช้สรรพกำลังเป็นอย่างสูง มีการกำหนดงบประมาณ ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเพียงพอ ดังนั้น หากองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพจะสร้างความเปลี่ยนแปลงในภาพรวมของประเทศแล้ว การอาศัยความร่วมมือ ร่วมแรง และร่วมใจจากภาครัฐจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม (structure) ไปด้วยกัน เพื่อกระตุ้นและปลูกจิตสำนึกสุขภาพให้เกิดขึ้นกับคนในสังคมอย่างยั่งยืน เป็นไปตามเจตนารมณ์ของแนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพเพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังฉบับนี้ ในทางตรงกันข้าม หากผู้กระทำการร่วม (collective actor) หรือภาครัฐ เลือกว่าจะมองข้ามความใส่ใจในสุขภาพ การปฏิบัติเพื่อความยั่งยืนย่อมเกิดขึ้นได้ยาก

ดังนั้น หากต้องการให้ความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการรักษาสุขภาพ ผู้วิจัยจึงมองว่าการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ และภาคเอกชน จะเป็นทางเลือกหนึ่งที่สร้างความยั่งยืนและต่อเนื่องสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมและค่านิยมในการดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการศึกษาผลของการนำแนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพเพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังไปใช้ในการกำหนดนโยบาย

1.2 สถานศึกษาควรนำรูปแบบการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพเพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังไปใช้เพื่อสร้างความตระหนัก ความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรังตั้งแต่วัยเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาสภาพปัญหาในการพัฒนาหน่วยงานด้านสุขภาพก่อนการพัฒนาให้เป็นองค์กรเรียนรู้ด้านสุขภาพ เพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางที่ชัดเจน

2.2 ควรมีการศึกษาผลของการนำแนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพเพื่อป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และนำผลมาเปรียบเทียบกับก่อนหลังเพื่อให้การดำเนินงานมีความชัดเจน น่าเชื่อถือเพิ่มมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2561). การประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพของ คนไทย อายุ 15 ปีขึ้นไป ในการปฏิบัติตามหลัก 3 อ. 2 ส. กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข.

ชนวนทอง ธนสุกาญจน์ และ นริมาลย์ นิลไพจิตร. (2558). การพัฒนาเครื่องมือวัดความรู้แจ้งแตกฉานทางสุขภาพ (Health Literacy) สำหรับผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง. นนทบุรี: กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ.

รัชนี้ จันทร์ทับทอง. (2562). แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมอาชีพคนพิการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2563). Thai health? Watch 2020 จับตาทิศทางสุขภาพคนไทย ปี 2563. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2567, จาก <https://www.thaihealth.or.th>

สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ. (2560). รายงานภาวะโรคและการบาดเจ็บของ
ประชากรไทย พ.ศ. 2557. นนทบุรี: บริษัท เดอะ กราฟิโก ซิสเต็มส์ จำกัด.

Nutbeam, D. (2008). The evolving concept of health literacy. *Social science & medicine*,
67(12), 2072 - 2078.

World Health Organization. (2020). Laboratory testing for coronavirus disease 2019
(COVID-19) in suspected human cases: interim guidance, 2 March 2020 (No. WHO/
COVID-19/laboratory/2020.4). World Health Organization